

TÜRKİYE'DE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ VE EKONOMİK ETKİLERİ

Salih BARIŞIK¹, Tarık EGE² Türker ŞİMŞEK³

ÖZET

Çocuk işçiliği, değişik çeşitleriyle geçmiş yıllardan bu yana devletlerin mali ve sosyo-kültürel yapıları kapsamı içinde değerlendirilmektedir. Günümüzde çocuk işçiliği istatistikleri yönünden, dünya genelinde çocuk işçi sayısının 306 milyondan fazla olduğu tahmin edilmektedir. Bu kapsamda, başta Uluslararası Çalışma Örgütü olmak üzere çok sayıda kuruluş, çocukların iş yaşamından dışarı çıkarılması doğrultusunda düzenlemeleri gerçekleştirse ve bu husus üstündeki çalışmalarını devam ettirmeye çalışsa da, hem Türkiye gibi gelişmeye devam eden devletlerde hem de gelişimlerini tamamlamış devletlerde çocuk işçiden yararlanmalar hala devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İstihdam, Çocuk İşgücü, Çalışan Çocuklar.

CHILD LABOR AND ECONOMIC IMPACTS TURKEY

ABSTRACT

Child labor is considered within the scope of financial and socio-cultural structures of different types of state since ancient times. At the present time in terms of child labor statistics, the number of child workers worldwide is estimated to be more than 306 million. In this context, although many organizations, including the ILO first, the arrangements in accordance with the expulsion of children from work if you perform and in this respect tries to continue the work on, both in the state that both continue to evolve as Turkey benefiting from child labor in the state have completed their development than is currently It is ongoing.

Key Words: Employment, Child Labour, Working Children.

¹ Prof. Dr., Gazi Osman Paşa Üniversitesi., salih.barisik@gop.edu.tr

² Gazi Osman Paşa Üniversitesi., tarikege06@gmail.com

³ Yrd. Doç. Dr., Gazi Osman Paşa Üniversitesi., turker.simsek@gop.edu.tr

GİRİŞ

Çocuk çalışanların çalışma hayatında yer almalarına insanlık tarihinin hemen hemen her aşamasında rastlanmaktadır. Sanayi Devrimi ile birlikte çocuk işçiler üretimde daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde de bu durum varlığını devam ettirmektedir ve sürekli mücadele edilmesi gereken önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuk işçiliği sorunu gelişmekte olan ülkelerin temel sorunlarından biri olmakla birlikte ülkemiz içinde önem taşıyan konulardan biridir. Türkiye’de kırdan kente göç olaylarının fazlasıyla yaşanması ve tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine geçilmesi çocuk işçiliği kavramının daha fazla gündemde olmasına neden olmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler ile çocuklar aile gelirine katkı sağlamak amacıyla eğitim hakları ellerinden alınarak çalışma hayatında kendilerine yer bulmaktadırlar. Bu durum çocukların fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak gelişmesini olumsuz etkilemektedir. Ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerle çocukların hakları korunmaya çalışılmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization – ILO) tarafından 2008 yılında yapılmış olan çalışmaya göre Dünya genelinde yaklaşık olarak 1 milyar 586 milyon 288 bin çocuk nüfusunun yaklaşık olarak 306 milyonu ekonomik anlamda aktif olarak yaşamlarını sürdürdükleri belirtilmektedir. Bu çocukların ise yaklaşık 215 milyonu “çocuk işçi” olarak nitelendirilmekte ve 115 milyon çocuğun tehlikeli ve zor koşullar altında çalışmaya zorlandıkları tespit edilmiştir. Bunun yanında çocukların kişisel gelişimlerine zarar vermeyen ve eğitimlerini aksatmayan anne babaya yardım etmek, aileye ait işletmede verilen bazı işleri gerçekleştirmek gibi işleri yapmalarına da olumlu bakılır. Bu tarz etkinlikler çocukların gelişimine ve ailelerin genel durumuna katkı da bulunur. Çocuklara çeşitli beceriler ve tecrübeler kazandırır. İleride üretime katkı sağlayacak birer birey olmalarına yardımcı olur. Bu yüzden “çocuk işçiliği” çocukları yaşamdan alıkoyan, zihinsel ve fiziki gelişimlerini olumsuz etkileyen işler olarak tanımlanabilir.

Türkiye’de ise kişi başına düşen GSMH’nin düşük olması, işsizlik oranlarının yüksek olması, özellikle doğuda eğitim imkânlarına ulaşmada karşılaşılan zorluklar, gelir dağılımının adaletsiz olması, kırdan kente göç olaylarının yaşanması, işverenlerin çocuk işçileri daha ucuza çalıştırması ve istediği her şeyi rahatlıkla yaptırabilmeleri, hanehalkı nüfusunun fazla olması,

ailelerin eğitim düzeylerinin düşük olması, çalışma hayatında etkin ve düzenli denetimlerin yapılamaması ve çalışma hayatının düzenlenmesinde karşılaşılan mevzuat eksikliklerinden dolayı çocuk işçilerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

I. ÇOCUK VE ÇOCUK İŞGÜCÜ TANIMLARI

Tarihsel süreç içerisinde çocuk kavramı, farklı bakış açıları doğrultusunda farklı temellerde algılanmış ve bu doğrultuda anlamı da süreç içerisinde değişiklik göstermiştir. Örneğin; geleneksel aile modelinin hâkim olduğu kırsal toplum yapısında çocuk, aile için sadece duygusal anlama sahip bir aile ferdi olarak görülmemekte, aynı zamanda fazla işgücü bunun yanında yaşlılık döneminde anne ve babaya bakacak bir sosyal güvenlik aracı olarak değerlendirilmektedir (Taş ve Karaduman, 1997: 1).

Aynı şekilde emek yoğun tarımsal aile işletmelerinin yaygın olduğu kırsal bölgeler anlamında değerlendirildiğinde, ülkemizde de çocuklar ucuz işgücü olarak görülmekte ve ekonomik getirisi düşük düzeyde olsa dahi çocuklar, aile bütçesine katkı sağlaması gereken bireyler olarak kabul edilmektedirler. Bu anlayışa sahip ailelerin göç nedeni ile kentlere taşınması ile de, çocuklar yine ucuz işgücü olarak kentin resmi olmayan işgücü piyasalarında yerlerini almaya başlamaktadırlar (Ağcabay, 2012: 1-4).

Çocuk kavramının tanımlanmasında ülkelerin gelişmişlik düzeyleri etkili olduğu gibi, farklı yaş dönemlerinin de ölçü olarak kabul edildiği görülmektedir. Sosyolojik, psikolojik, hukuki, siyasi vb. birtakım ölçütlere göre farklı kapsamlarda değerlendirilmesi adına farklı şekillerde tanımlanabilen çocukluk döneminin hangi yaşlarda başladığı ve hangi yaşlarda sona erdiği de bu nedenle toplumdaki farklılıklarla gösterilebilmektedir (Karaman ve Özçalık, 2007: 32).

Örneğin; bir toplumda içerisinde bulunduğu yaş dönemi itibarıyla çocuk kabul edilen bir birey, bir başka toplumda yetişkin olarak değerlendirilebilmektedir. Bu temelde yine özellikle gelişmiş ülkelerde zorunlu eğitim süresinin çok daha uzun olması, çocukluk dönemi üst yaş sınırının yukarı çekilmesini beraberinde getirmektedir.

Ülkelerin hukuki mevzuatları temelinde de çocuk kavramının ve çocukluk dönemi yaş sınırının farklı ele alındığı görülmektedir. Bu çerçevede Türk Hukuk Sistemi'nde de konu ile ilgili birçok yasal düzenlemede bulunulması söz

konusudur. Örneğin; 22.11.2001 Tarih ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu kapsamında bir kimsenin reşit olabilmesi için, evlilik ve ergin kılınma gibi birkaç istisna dışında 18 yaşını tamamlamış olması gerektiği hükme bağlanmıştır. Bu nedenle de 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda yer verilen hüküm gereği, 18 yaşını tamamlamamış olan tüm bireyler çocuk olarak kabul edilmektedir (Çetinkaya, 1999: 15).

22.05.2003 Tarih ve 4857 Sayılı İş Kanunu kapsamında da çocuk kavramının tanımlanmasına yer verilmekte ve kimlerin kabul edilmesi gerektiğine yönelik belirlemeler hükme bağlanmaktadır. Bu doğrultuda 4857 Sayılı İş Kanunu'na göre, yine 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda olduğu gibi 18 yaşını tamamlamamış olan kişiler çocuk olarak kabul edilmektedir.

Türkiye tarafından onaylanmış olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde – 1 kapsamında da 18 yaşından küçük herkesin “çocuk” olarak tanımlandığı görülmektedir. “Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization – ILO)” tarafından ise; 15 – 25 yaş grubunda yer alanlar “genç işçi” olarak kabul edilmekteyken, 15 yaşın altında olan ve aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışanlar “çocuk işçi” ya da “çocuk çalışan” olarak nitelendirilmektedir (Tor, 2010: 26).

“Çocuk işçiliği” kavramı bu kapsamda farklı sosyal yapılara sahip toplumlarda farklı anlamlar içermekte ve kavramın tanımlanması ülkeden ülkeye, ülkenin gelişmişlik derecesine göre ve hatta aynı ülke içerisinde dahi farklılık gösterebilmektedir. Bununla birlikte ilgili literatürde çocuk işçiliği kavramının genel olarak, hayatını kazanmak ya da aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çalışma yaşamının içerisinde yer alan 18 yaş altı bireylerin tanımlanması adına kullanıldığı görülmektedir (Fidan, 2004: 31).

24.04.1930 Tarih ve 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu kapsamında 12 yaşından küçük çocukların çalışmayacağı hükme bağlanmışken, 4857 Sayılı İş Kanunu'na göre çalıştırma yaşı 15 olarak belirlenmiş, hafif işlerde de bu yaşın 14'e indirilebileceği ifade edilmiştir.

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından hazırlanmış olan ve çocuk işgücü ile ilgili temel sözleşmelerden birisi olarak kabul edilen 138 Sayılı ILO Sözleşmesi'ne göre de istihdama kabulde asgari yaş sınırı 15 olarak belirlenmiş, bununla birlikte asgari yaş sınırınının 13'e kadar indirilebileceği hükme bağlanmıştır. Bu doğrultuda

görülmektedir ki, ILO tarafından her ne sebeple olsun 13 yaşın altında çalıştırılanlar “çocuk işgücü” olarak değerlendirilmektedir (Günöz, 2007: 5).

II. ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE NEDEN OLAN FAKTÖRLER

Çocuk işçiliğinin temel nedenleri; yoksulluk, göç, geleneksel bakış açısı, eğitim olanaklarının yetersizliği ve etkin uygulanamaması gibi nedenler bağlamında değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte söz konusu edilen bu nedenler, kimi zaman bir diğ erinin sonucu olarak ortaya çıkabilmekte ya da hem neden hem de sonuç olarak kendisini ortaya koyabilmektedir. Bu durum çocuk işçiliğinin bir kısır döngü olarak varlığını devam ettirmesine neden olmakta ve bu doğrultuda çalışan çocuk anlayışının tamamen ortadan kaldırılabilmesi olası olamamaktadır (Tor, 2010: 32).

Tablo 1. Çocuk İşçilerin Çalışma Nedenleri – 2012

YAŞ GRUBU VE CİNSİYET	ÇALIŞMA NEDENİ						
	TOPLAM	HANEHALKI GELİRİNE KATKIDA BULUNMA	HANEHALKININ EKONOMİK FAALİYETİNE YARDIMCI OLMA	İŞ ÖĞRENME / MESLEK SAHİBİ OLMA	AİLENİN İSTEĞİ	KENDİ İHTİYAÇLARINI KARŞILAMA	DİĞER
TOPLAM	100,0*	41,4	28,7	15,2	6,0	6,8	1,8
6 – 14	100,0*	29,8	48,6	5,5	12,0	3,1	1,0
15 – 17	100,0*	46,9	19,0	20,1	3,0	8,7	2,2
KENT	100,0*	45,5	10,5	25,3	4,5	11,0	3,0
6 – 14	100,0*	39,2	29,1	13,9	8,9	7,6	0,0
15 – 17	100,0*	46,9	5,9	28,3	3,1	11,8	3,7
KIR	100,0*	37,9	43,4	7,1	7,3	3,4	0,8
6 – 14	100,0*	26,2	56,1	2,3	13,1	1,4	0,9
15 – 17	100,0*	47,0	33,7	10,8	2,9	5,0	0,4

* (%)

Not: Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

(Kaynak: TÜİK, Çocuk İşgücü İstatistikleri, 2012)

Tablo 1. doğrultusunda, çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasına neden olan en önemli etmen % 41,4 ile hanehalkı gelirin e katkıda bulunma olarak ifade

edilmiştir. Bu nedeni ise, % 28,7 ile hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olma ve % 15,2 ile iş öğrenme / meslek sahibi olma izlemektedir. 6 – 14 yaş grubunda bulunan çocukların çalışmalarına neden olan en önemli etmenler ise, % 48,6 ile hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olma ve % 29,8 ile hanehalkı gelirine katkıda bulunma olarak belirlenmiştir. 15 – 17 yaş grubunda ise çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasına neden olan en temel etmenler % 46,9 ile hanehalkı gelirine katkıda bulunma ve % 20,1 ile iş öğrenme / meslek sahibi olma şeklinde saptanmıştır.

Yoksulluk kavramı genel olarak; açlık, konutsuzluk, hasta olduğunda sağlık hizmetlerinden yararlanamama, eğitim olanağına sahip olamama ve nitelikli bir birey olarak yetişememe, çocuklarını sağlıklı olmayan ortamlarda yetiştirmek durumunda kalma ve bu temelde iş sahibi olamamak adına geleceğe yönelik sürekli kaygı ve korku taşıma şeklinde ifade edilebilmektedir. Bu bağlamda ülkemiz kapsamında çocuk işçiliğinin nedenlerine yönelik gerçekleştirilen araştırmalar doğrultusunda da, çocuk işçiliğinin en temel nedeninin yoksulluk olduğu belirlenmiştir. Zira ailelerin geçim sıkıntısı yaşamaları ve aile bireylerini geçindirebilecek maddi olanaklardan yoksun olmaları temelinde karşı karşıya kaldıkları ekonomik güçlükler, ailelerin çocuklarını eğitim hayatının dışında kalmak pahasına çalıştırmaya başlamalarını beraberinde getirmektedir (Günöz, 2007: 7).

Bununla birlikte yine ekonomik yetersizlikler dolayısıyla ailelerin çocuklarının eğitim masraflarını karşılama konusunda sıkıntı yaşamaları ve çocukların çalıştırılmaması nedeniyle ailenin yaşayacağı gelir kaybı da, yoksulluk temelinde çocuk işçiliğini gündeme getiren etmenler arasında değerlendirilmektedir (Sunal, 2011: 119).

Ailelerin ekonomik yetersizlikler yaşamaları ve yoksulluk ile karşı karşıya kalmalarının temelinde ise genel olarak; işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, ekonomik krizler, ülke kaynaklarının verimli ve etkin kullanılamaması, hızlı nüfus artışı, önlemeyen göçler, plansız kentleşme ve kayıt dışı ekonomi gibi birçok etmenin yer alması söz konusudur (Günöz, 2007: 6).

Tablo 1’de de yer verildiği üzere, Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi verilerine göre çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasına neden olan en önemli etmen de bu çerçevede % 41,4 ile hanehalkı gelirine katkıda bulunma olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Çalışan Çocuklar – 2012 Anketi verilerine göre hanehalkının gelirine

katkıda bulunmak amacıyla çalışma durumu çocuk işçiliğinin nedenleri arasında hem kent hem de kırsal için önemli bir yet tutmaktadır.

Ülkemiz kapsamında değerlendirildiğinde yoksulluğu artıran en önemli etmenlerde birinin de hızlı nüfus artışı olduğu görülmektedir. Bu çerçevede ülkemizde nüfus artış hızının yüksek olması; kırsal işsizliği, göçleri ve bu temelde kentsel işsizliği ve plansız kentleşmeyi beraberinde getirmekte, gelir dağılımında adaletsizliklerin artmasına neden olmakta ve bu nedenler doğrultusunda aile gelirinde düşüş yaşanması, tüm aile bireylerinin çalışmasını zorunlu kılması adına çocuk işçiliğini gündeme getirmektedir (Avşar Kurnaz, 2009: 12).

Kayıt dışı ekonomi de, yine yoksulluğa neden olması bağlamında çocuk işçiliğine neden olan temel etmenler arasında değerlendirilmektedir. Konu ile ilgili olarak TÜİK tarafından gerçekleştirilen ve kapsamlı bir çalışma olarak değerlendirilen Hanehalkı İşgücü Anketi – 2012 sonuçlarına göre, toplam istihdamın % 49,7'si kayıt dışıdır. TÜİK – 2012 verilerine göre bu doğrultuda görülmektedir ki, Türkiye’de hem parasal sektörde hem de işgücü piyasasında kayıt dışılık oranı oldukça yüksek seviyededir ve kayıt dışı ekonominin büyüyerek alanını genişletmesi, hem hanehalkı hem de kamu gelirlerinin azalmasına neden olması bakımından çocuk işçiliğine neden olmaktadır.

İşsizlik olgusu, hem bireysel hem de toplumsal sorunları beraberinde getirmekle birlikte, çocuk işçiliğinin de en önemli nedenleri arasında değerlendirilmektedir. Bu temelde işsizlik; genel olarak çalışma yeterliliğine ve isteğine sahip olunmasına ve çalışmaya hazır bulunulmasına karşın cari ücret düzeyinde bir işe sahip olamama durumu olarak tanımlanmaktadır ve söz konusu edilen bu tanımlama da “açık işsizliği” ifade etmektedir (Dinler, 2007: 474).

ILO tarafından yapılan belirlemeler doğrultusunda da “açık işsizlik” kavramı; belirli bir yaşı geçmiş ve belirli bir dönemde işsiz olan, çalışmaya hazır bulunmasına karşın iş arayan kişileri kapsayan işsizlik olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama doğrultusunda ILO, işsizlik oranını da işsiz sayısının toplam işgücüne oranı olarak ifade etmektedir (Berberoğlu, 1995: 72).

TÜİK İşgücü İstatistikleri Mart – 2015 verilerine göre, Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaşta kişilerde işsiz sayısı 2015 yılı Mart döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 322 bin kişi artarak 3 milyon 69 bin kişi olmuştur. İşsizlik oranı ise 0,9 puanlık artış ile % 10,6 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Aynı dönemde tarım dışı işsizlik oranı 1 puanlık artış ile % 12,6 olarak tahmin edilmiş ve 15 – 24 yaş grubunu içeren genç işsizlik oranı 1,9 puanlık artış ile % 18,6 olurken, 15 – 64 yaş grubunda bu oran 0,9 puanlık artış ile % 10,8 olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde TÜİK İşgücü İstatistikleri Mart – 2015 verilerine göre; istihdam edilenlerin sayısı 2015 yılı Mart döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 370 bin kişi artarak 25 milyon 953 bin kişi, istihdam oranı ise 0,1 puanlık azalış ile % 45 olarak gerçekleşmiştir.

Bu dönemde tarım sektöründe çalışan sayısı 122 bin kişi azalırken, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı ise 491 bin kişi artmış ve istihdam edilenlerin % 20'si tarım, % 20,5'i sanayi, % 6,9'u inşaat ve % 52,6'sı ise hizmetler sektöründe yer almıştır. Önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında hizmet sektörünün istihdam edilenler içindeki payı % 1,4 oranında artarken, tarım sektörünün payı % 0,8 puan, sanayi sektörünün payı % 0,5 ve inşaat sektörünün payı % 0,2 oranında azalmıştır (TÜİK, 2015).

İşgücü, 2015 yılı Mart döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 692 bin kişi artarak 29 milyon 22 bin kişi, işgücüne katılma oranı ise 0,5 puan artarak %50,4 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemler için yapılan kıyaslamalara göre, erkeklerde işgücüne katılma oranı değişim göstermeyerek % 70,6, kadınlarda ise 0,9 puanlık artışla % 30,7 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2015: 1 – 3).

2015 yılı verilerine göre ise; 15 ve daha yukarı yaştaki 57 milyon 609 bin kişilik toplam nüfusta 29 milyon 22 bin kişinin işgücüne sahip olduğu, buna karşın 25 milyon 963 bin kişinin istihdam edildiği ve önceki anlatımlarda da yer verildiği üzere 3 milyon 69 bin kişinin ise işsiz olduğu görülmektedir. Dolayısıyla da işsiz sayısının, 2014 yılından 2015 Mart ayına dek 322 bin kişi arttığı belirlenmektedir.

Sonuç olarak anne – babanın ve/veya işgücü içerisinde yer almasına karşın hanehalkı bireylerinin işsiz olması ya da düzenli bir gelire sahip olmamaları çocuk işçiliğini direkt olarak etkilemekte ve çocukların işgücü piyasasında yer almalarını beraberinde getirmektedir (Tunçsan, 200: 481).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen “Türkiye’de Çocuk İşçiliği Araştırması” verileri doğrultusunda da, deri işkolunda çalışan çocukların % 91’inin annesinin ve % 44’ünün de babasının işsiz olduğu belirlenmiştir. Bu durum da dar gelirli ailelerdeki yetişkinlerin işsizliği doğrultusunda, aile yaşamının devam ettirilebilmesi adına çocukların çalıştırılmalarını ve enformel sektörde yer almalarını beraberinde getirmektedir.

Eğitim olanaklarının yetersizliği, çocuk işçiliğinin bir diğer önemli nedeni olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda bir ülkenin eğitim olanaklarının sınırlı olması, eğitime yönelik altyapının yeterli düzeyde olmaması, çocukların eğitim hizmetlerinden yararlanmasını engelleyen ailevi ve sosyal etmenler vb. sonucunda eğitim – öğretim faaliyetlerinden yararlanamayan çocuklar, ya çalışma yaşamının içerisinde yer almaya başlamakta ya da çalışması gereken bireyler olarak görülmektedirler (Bakırcı, 2004: 52–56).

Ülkemiz kapsamında değerlendirildiğinde ise; eğitim sisteminin nitelikli işgücü yetiştirmede yetersiz kalması ve eğitilmiş işgücünün istihdam edilmesine yönelik olanakların sınırlı olması, ailelerin çocuklarını okula göndermek yerine direkt olarak çalışma yaşamının içerisinde yer almalarını istemelerini beraberinde getirmekte, bu durum da neticesinde bireylerin eğitime olan güvenlerinin sarsılmasına neden olmaktadır (Fidan, 2004: 34).

II. Dünya Savaşı sonrasında gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de kırdan kente göç olgusu nüfus hareketliliği hızlanmıştır. Bu doğrultuda özellikle 1940'lı yılların sonları itibariyle kentlerde; işportacılık, ayakkabı boyacılığı, hamallık, seyyar satıcılık, kapıcılık vb. gibi örgütlü olmayan, sosyal güvence olanaklarından yoksun, düşük ücretli, emek yoğun ve gelecek korkusunun yüksek düzeyde olduğu iş kolları doğmuştur (Sarı, 2006: 126–137).

Kırdan kente göç eden nüfusun kentsel istihdama katılımı açısından “geçiş dönemi” olarak nitelendirilen bu dönemde göç eden aileler, kent yaşamının içerisinde yer almaya başlamalarına karşın kentlileşmemişler ya da kırla bağlantılarını sıkı sıkıya korumaya devam etmişlerdir. Bu durum, göç eden ailelerde ancak ikinci ya da üçüncü kuşağın kent yaşamına endeksli bireyler olabilmelerini beraberinde getirmiştir (Sönmez, 2007: 319–338). Neticesinde günümüzde de göç eden ailelerde aynı durumun görüldüğü söylenebilir.

1980'li yıllardan itibaren de ülkemizde kırdan kente göç eden ailelerin çocuklarının çalışma yaşamının içerisinde daha fazla yer almaya başladıkları görülmektedir. Konu ile ilgili olarak, yoksulluk ve istihdam ilişkisi bağlamında ve göç ve çocuk işçiliği ilişkisinin belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen çalışmalar doğrultusunda da bu yönde bulgulara ulaşılması söz konusudur. Bu kapsamda gerçekleştirdikleri araştırmaları çerçevesinde Lordoğlu ve Başyatmaz (1984); 12 – 18 yaş arasında yer alan ve Bursa'da yaşayan 179 çocuk işçi örneğinde, hem göç olgusu ile çocuk işçiliği arasındaki ilişkiyi hem de çocuk işçilerinin çalışma

koşullarını incelemeyi amaçlamışlardır. Örneklem grupta yer alan çocuk işçilerin % 68,4'ünün kırdan kente göç eden ailelerin çocukları olduklarını ve bu çocukların da ailelerine maddi anlamda yardımcı olmak ve kendi ihtiyaçlarını karşılamak adına çalıştıklarını belirlemişlerdir. Söz konusu edilen bu oran, aynı zamanda göç eden ve ekonomik anlamda güçlük yaşayan ailelerin oranını vermek açısından da önem taşımaktadır. Örneklem grupta yer alan çocuk işçilerin % 68,1'inin günde 8 saatten fazla çalıştıklarını ve % 43,6'sının da herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadan çalıştıklarını belirlemişlerdir. Söz konusu edilen bu % 43,6'luk oranda yer alan çocuk işçilerin ailelerinin de herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmamaları söz konusudur ki, bu durum da yine göç eden ailelerin göç ettikleri yerlerde ya istihdam olanaklarından yararlanamadıkları ya da sosyal güvenceden yoksun işlerde çalışmak durumunda kaldıkları şeklinde yorumlanabilir.

İlik ve Türkmen (1994) tarafından gerçekleştirilen araştırma kapsamında da, Ankara'nın önemli iç göç çekim alanlarından biri olarak değerlendirilen Şentepe Senti'nde yaşayan 15 yaş ve altı yaş grubundaki çocuk işçiler örneğinde çalışılmıştır. Araştırmaları sonucunda İlik ve Türkmen (1994); çalışma yaşamında yer alan 15 yaş ve altı yaş grubunda yer alan çocuk işçilerin % 53,5'inin kırdan kente göç eden ailelerin çocukları olduklarını ve bu ailelerin de yoksulluk dolayısıyla çocuklarını çalıştırmak zorunda olduklarını belirttiklerini bulgulamışlardır.

Ülkemizde çocuk işçiliğinin önüne geçilememesinin en önemli nedenlerinden birisi, konu ile ilgili mevzuat eksiklikleri ve denetim yetersizlikleri dolayısıyla söz konusun olan yasal boşluklar olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda ülkemizde çalışma yaşamını düzenleyen temel Kanun olan 4857 Sayılı İş Kanunu ve 4857 Sayılı İş Kanunu kapsamında yayımlanan yönetmelikler, konu ile ilgili uluslararası mevzuata ve normlara uygun olarak hazırlanmış olmakla birlikte, başta tarım sektöründe olmak üzere sanayi ve hizmet sektöründe de bazı sorunlar yaşandığı bilinmektedir. Konu ile ilgili olarak en fazla tarım sektöründe sorun yaşanmasının temel nedeninin, bu sektörde faaliyet gösteren işletmelerde işgücü denetiminin; 50'den fazla, daimi statülü ve tam zamanlı işçi çalıştıran işletmelerde yapılmasından kaynaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla da 50'den az, daimi statüye sahip olmayan ve tam zamanlı çalışmayan işçilerin istihdam edildikleri tarım işletmelerinde işgücü denetimi yapılmamakta ve bu işletmelerde diğer birçok sorunla birlikte çocuk işçiliği kontrol edilememektedir (Günöz, 2007: 21).

Ülkemizde tarım sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde istihdam edilen işçilerin % 98'i küçük tarım işletmelerinde çalışmaktadırlar ve bu doğrultuda görülmektedir ki, tarım işletmelerinin % 98'i denetlenmemektedir ya da denetlenmemektedir (Darbaz ve Uysal Kolaşın, 2009: 3).

Bu nedenle de çocuk işçilerin hem çalışma koşulları ve iş güvenliğine yönelik durumları denetlenmemekte hem de çocuk işçiliği kontrol edilememektedir. Buna karşın tarım sektörü, hem genel anlamda tarım işçileri hem de özel anlamda çocuk işçiler anlamında özel birtakım riskleri ve tehlikeleri içeren ve iş sağlığı ve güvenliği anlamında özel tedbirler alınmasını gerektiren bir sektör olması bakımından çok daha fazla denetlenmesi gereken bir sektör olarak görülmelidir. Ülkemizde genel olarak iş yaşamının denetlenmemesi birçok eksikliği beraberinde getirdiği gibi, çocuk işçilerin çalışma koşullarının denetlenmesi ve çocuk işçiliğinin önlenmesi noktasındaki eksikliklerin ve yetersizliklerin önlenememesine neden olmaktadır.

Ailenin geliri çocuk işçiliğinin ortaya çıkmasına neden olan en önemli nedenlerden biridir. Yoksullukla birlikte geliri az olan aile geçimini sağlamak için evde yaşayan diğer bireylerin de ekonomik katkı sağlamasını beklemektedir. Aile geliri ile çalışan çocuk sayısı arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Yani ailenin geliri arttıkça çocuk çalışan sayısında bir azalma meydana gelmektedir. Fallon ve Tzannatos (1998) yaptıkları araştırmalar sonucunda hanenin geliri ile çocuk işçiliği arasında negatif bir ilişkinin var olduğunu ortaya çıkarmışlardır (Acaroğlu, 2010: 40).

Ailelerin maddi durumu ve ailedeki çocuk sayısı çocuk işgücü açısından önemlidir. Araştırmalara baktığımızda maddi durumu kötü olan yani geliri daha düşük olan bir ailede çocuk işçiye rastlamak, maddi durumu orta veya yüksek düzeyde olan bir aileye göre daha yüksek bir ihtimaldir. Örneğin Kütahya' da yapılan bir anket çalışması bu durumu doğrular niteliktedir. Çalışma sonucunda aylık geliri 250-500 TL arasında olan bir ailede çalışan çocuk sayısı ortalama 34, 750-1000 TL arası aylık gelire sahip ailede çalışan çocuk sayısı ortalama 19 ve 1000 TL üzeri gelire sahip bir ailede çocuk çalışan sayısının ortalama 7'dir (Kılıç, 2009: 101). Çalışan çocuk sayısında ailedeki toplam çocuk sayısının da önemli olduğunu söyleyebiliriz. Ailede çocuk sayısının fazla olması gelirin yetmemesine neden olmakta ve ailedeki büyük yaştaki çocukların çalışma hayatına atılmasına neden olmaktadır. Çok çocuklu ailelerde çocukların erken yaşta çalışmasına aileler

göz yummakta ve bu durumu normal karşılamaktadırlar. Bu düşünceye sahip olunmasının nedeni ise ailelerin gelirlerinin ve eğitim seviyelerinin düşük olmasıdır (Yıldırım, 2008: 121).

Gelir dağılımındaki eşitsizlik, çocuk işçiliğinin temel nedenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda bir ülkede gelir dağılımının eşit olmaması, o ülkenin ekonomisinin kırılmalı bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir ve gelirin ne şekilde dağıtılacağına karar veren birimlerin doğru kararlar alamamış olmasından kaynaklanmaktadır (Karaman ve Özçalık, 2007: 27).

Bir ülkede gelir dağılımından görece daha düşük pay alan bireylerin ülke nüfusu içerisindeki oranının yüksek olması, bu kesimlerin aynı zamanda sosyal devlet anlayışına sahip ve vatandaşlarının belirli bir refah düzeyinde yaşamalarını amaçlayan devletlerde vatandaşlara sağlanması öngörülen eğitim, sağlık, beslenme, barınma vb. olanaklardan da yeterince yararlanılamamasına neden olmaktadır. Bu ülkelerin ekonomik anlamda büyümesinin ve kalkınmasının sağlanabilmesi için gerekli olan nitelikli işgücünün yetiştirilmesi de güç olduğundan, bu doğrultuda hem işgücü piyasasında niteliksiz elemanlar istihdam edilmesi adına hareket edilmekte hem de ülkenin ekonomik büyümesi ve kalkınması bu durumdan olumsuz etkilenmektedir (Candaş, 2010: 45).

GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerçekleştirilen 2012 Çalışan Çocuklar Anketine göre, Türkiye’de 6-17 yaş aralığında olan çocuk nüfus 15 milyon 247 bin kişi olarak belirlenmiştir. Çocuk sayısından 2006 yılına göre bir artış yaşanmış ve bu duruma paralel olarak okula devam eden çocuk sayısında da bir artış meydana getirmiştir. 2012 verilerine göre çocukların 893 bini ekonomik bir işte çalışmaktadır. Çalışan çocukların 493 bini kırsal yerlerde 400 bini ise kentsel yerlerde yaşamaktadır. 2006 yılında ise 890 bin çalışan çocuğun olduğu dikkate alınır ise 2012 yılında çalışan çocuk sayısında 3 bin kişilik bir artış gerçekleşmiş ve çalışan çocuk sayısı 893 bin kişiye ulaşmıştır (TÜİK, 2013: 16).

TÜİK' in 2006 yılı anketi tarafından elde edilen neticelere göre; ekonomik çalışma ortamlarında bulunan çocuklardan 538 bini ücretli, günlük ödemeli, kendi hesabına yada patron olarak bir gelire sahip olmaktadır. Bununla beraber çocukların %68 oranı kadar erkektir. %68.9 kadar şehirlerde yaşamlarını sürdürmektedir. %80 civarı asgari ücret düzeyinin aşağısında bir kazanç

sağlamaktadır. Sağladıkları net aylık gelirin ortalaması 234 Türk Lirasıdır. Erkek çocukların aylık kazançları 230 TL iken kız çocuklarda bu rakam 244 TL'dir. Şehirlerde sahip olunan net aylık kazanç 241 TL iken köy yerlerinde 219 TL aylık kazanca sahip olunmaktadır (Acaroğlu, 2010: 50).

Ekonomik anlamda gelişme ve gelir dağılımı, yoksulluğa etki etmektedir. Ekonomik gelişmenin yoksulluk sayısını düşürmede gerekli olduğu genel olarak onaylanmakta aynı zamanda yoksulluk üzerindeki etki seviyesi tartışmaya açık bir konudur. Ekonomik gelişmenin üretimi artırması yeni istihdam fırsatlarını ortaya çıkarmaktadır. Netice olarak işsiz olanların ekonomik etkinliğe katılımı kazançlarının artmasını sağlamaktadır. Yoksul kesimin kazançlarındaki fazlalaşma eğitim, sağlık ve bireysel gelişim bütçelerini artırarak yoksul olan kesimin verimliliğini yükseltecek ve neticede artan istihdam sayesinde ekonomik bir büyüme ortaya çıkaracaktır (Kulaksız, 2014: 96).

Çocuk işgücü istihdamının en önemli etkisi şüphesiz istihdam ortaya çıkarması ve işsizliği engellemesidir. Çocuk işgücünde ekonomik faaliyetler yoğun olmasından dolayı, üretim faktörü olarak emek dikkat çekmektedir. Bu şekilde ekonomide istihdam edilmeyen veya yeteri kadar istihdam edilemeyen işgücü, toplumsal gereksinimleri bitirip toplumsal yararı en yükseğe çekecek şekilde araya girmektedir. Bu durumda çocuk işgücü istihdamının işsizlik olayını düşürücü niteliğine dikkat çekmektedir. Kayıtlı sektörde kişinin kendisine iş imkânı bulamaması bireylere hem çalışma hem de kazanç sağlayabilme olanağı çıkarmakta, bu tarz etkinlikler doğal işsizlik sigortası rolüne geçmektedir (Candan, 2007: 73).

Şehirlerde işgücü pazarındaki değişikliklerinden dolayı ortaya çıkan zorlukları en çok hisseden toplumsal kesim, başka bir kişiye bağlı olarak çalışan kişilerdir. Başka bir kişiye bağlı olarak çalışmanın yanında kazançların en ehemmiyetli kaynağını teşkil eden ücretlerin belli zamanlarda sabit bir şekilde kalması ve ortaya çıkan negatif ekonomik şartlar sebebiyle gün geçtikçe yetersiz olması, bu kesimin en büyük sorununu dikkat çekmektedir. Gelişmişlik gösteren sanayi toplumlarında da eş değer özellikte problemlerle karşılaşmak muhtemel bir durumdur. Ancak, bahsi geçen toplumlarda mevcut durumda olan iş güvencesi, etkin emek pazarı politikaları, işsizlik sigortası, kıdem tazminatı gibi kuruluşlar, problemin ciddiyetini düşürürken, Türkiye gibi gelişip büyümekte olan toplumlarda birine bağlı olarak çalışan bireyler kazançtaki farklılaşmalara karşı

fazla güvensiz bir şekilde bulunmaktadır. Bu kazanç kayıplarına karşı resmi olan ve kalıcı olan çözümler olmaması karşısında, çocuk işgücü kendi problemlerine kendileri bazı çözümler ortaya çıkarmakta ve ek bir işte çalıştırılmaktadırlar (Candan, 2007: 73).

Özellikle, kazancın yetmemesi ve kazançlardaki ciddi azalmalar karşısında birine bağlı olarak çalışan bireylerin doğal bir şekilde bazı ilave işler ortaya çıkardıkları görülmektedir. Ek işçi özelliği taşıyan bayan ve ihtiyarların aile bütçesine fayda sağlamak gayesiyle, durgunluk süreçlerinde emek pazarına katılım sağladıkları görülmekte, çocuklar eğitimlerin devam etmemesi karşılığında bile olsa, kazanç sağlayıcı çalışmalara girmek zorunda kalmaktadır (Güloğlu, 2003: 456).

Vergi gibi, çalışan işçiler üzerinden verilen yüksek miktarlarda kamusal yükümlülükler çocuk işgücü ekonomisinde olmadığından ötürü bu sektördeki üretim maliyetleri az olacak, bunun neticesinde satış ücretleri az olacak, ülke içi ve ülke dışı piyasalarda firmaların rekabet gücü artacaktır. Vergi ve benzeri fon şeklinde, çalışan üstünden ödenen fazla rakamlarda kamusal yükümlülükler kayıt dışı mali alanlarda bulunmadığından sebeple bu sektördeki imalat maliyetleriz az seviyede olacak, bunun neticesinde satış fiyatları düşük olacak, ülke içi ve ülke dışı piyasalarda firmalar rekabet gücü kazanacaktır (Candan, 2007: 75).

Çocuk işgücü esasında bir istihdam eylemidir ve bu eylem neticesinde bazı kişiler kazanç sağlamak ve bu doğrultuda yaşamlarını sürdürmektedir. Ülke eğer, kayıtlı sektörden toplamış olduğu fonları istihdam yaratacak şekilde yönlendiremiyorsa, vergi ve fonların girişimcilerin elinde kalması iktisadi büyüme açısından daha olumlu olacağı düşünülmektedir (Kararslan, 2010: 144). Sebebi ise vergiden kaçan işveren ve vatandaşların ellerinde kalan fonlar daha ucuzdur. Bu fonlar üretime dönüştüğü zamana üretim de bir artışın meydana geleceği beklenmektedir (Aydemir, 1994: 212). Bu hususta esas nokta girişimci kişilerin ülkeye vermeleri lazım gelen vergi, SSK primi gibi maddi gerekliliklerin, çocuk işgücü istihdamı sonucunda ülkeye vermeyip, imalata kanalize etmeleridir. Artan üretim çoğaltan etkisi oluşturarak tasarrufların yatırımlara geçiş hızını ve oranını fazlalaştırarak ekonomiye bir hava katacaktır. Aynı zamanda daha çok yatırım ve daha fazla istihdam yapılabilir (Ekin, 1995: 21).

Çocuk işgücü istihdamı; Türkiye'deki topluma ve ekonomiye verdiği zararlar birlikte en büyük negatif etkiyi, yabancı kaçak işçilerin artmasına vermektedir.

Çocuk işçileri iş kazasına uğradığında ya da mesleki bir hastalığa yakalandığında veyahut rahatsızlık geçirdiğinde SSK'nın tedavi olanaklarından faydalanamaz. Hastalığı boyunca geçici olarak sağlanan iş göremez ücretinden yararlanamaz. Çocuk işçiye, sakatlandığı zaman malullük maaşı; öldüğünde ailesine ölüm maaşı; işsiz kaldığında işsizlik maaşı verilmez. Çocuk işçi, asgari ücretten daha az, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinden faydalanamayarak herhangi bir ücret verilmeden (herhangi bir tazminat) her vakit işi bıraktırma tehlikesi ile çalışmaktadır (Kanlı, 2007: 36).

Kayıt dışı bir ekonominin bulunması da, çocuk işçiliğini etkilemektedir. Kayıt dışı ekonomi, ekonomiyi değiştiren kanunlara karşı olarak oluşturulan belgeye bağlı olmamış faturasız satışlar, sigortası bulunmaya çalışanın olması gibi ekonomik işlemler olarak tanımı yapılmaktadır. Vergi kaçakçılığına sebebiyet veren bu olay ikinci bir ekonomi dalını teşkil etmektedir. Basit Parasal Oran Yöntemince; 2001 senesinde Türkiye içerisinde kayıt dışı GSMH, kayıtlı GSMH'nin %66,2'si kadarına varmıştır. 1968-2001 senelerinde genel rakam ise %45 civarındadır. 2006 senesi Hanehalkı İşgücü Anketi neticelerince; toplam istihdamın %48,5'i kayıtlı değildir. Türkiye'de hem maddi sektörde hem de işgücü pazarında kayıt dışılık rakamları fazladır. Kayıt dışı ekonominin genişlemesi, resmi istatistiklerin doğru olmamasına, kaynakların fayda vermeyen alanlara yönelmesine, kamu gelirlerin düşmesine ve çocuk işçiliğine sebebiyet vermektedir (Günöz, 2007: 50).

İstihdam edilenlerin çocuk olmasından dolayı ülkenin sigorta prim kazançlarıyla birlikte vergi gelirlerinde de düşüş gerçekleşir. İstihdam etkinliklerinin çocuk olarak gerçekleştirilmesi sonucunda sağlanan kazanç ile oluşturulan katma değer vergilendirilmemesi sebebiyle ülkede ciddi seviyede bir kazanç kaybı oluşur. Ülkede kazanç kaybı olması sonucunda bütçede bir açık meydana gelmekte ve sosyal güvenlik kuruluşlarının dengesinde bir bozulma meydana gelmektedir. Bu durum ülkenin yapması lazım gelen ve ehemmiyet teşkil eden kamu hizmetlerinin kaynaklarını güç bir duruma sokmakta ve kamu hizmetlerinin gerçekleşmemesine sebebiyet vermektedir (Candan, 2007: 76).

Patronlarca çocuk işçiliği doğrultusundaki istek, çocuk işçiliğinin oluşmasının bir sebebidir. Piyasa koşulları, ekonomik ve maddi sorunlar, bazı patronlarca çocukların daha az ücret ve uysal işgücü olarak değerlendirilmesi ve bu hususta yeteri kadar bir bilincin olmaması, küçük çaplı firmaların ekonomik ve

teknik olanaklarının yeteri kadar olmayışı, bazı ailelerin ise evlatlarının iş sahibi olabilmesi amacıyla patronlardan istekleri gibi nedenler, patronların çocuk çalışan almasına sebebiyet vererek haksız bir rekabet ortamı oluşturmaktadır. Aynı zamanda çocukların fiziksel niteliklerinden doğan bazı yetenekleri, çocuk işgücü talebini ortaya çıkaran ehemmiyet teşkil eden sebepleri içerisinde yer almaktadır. Özellikle el dokuması halı imalatında çocukların daha hareketli ve becerikli olması, bu sektörde çocuk çalışan talebinin artmasına sebebiyet vererek bu sektörde haksız bir rekabete sebebiyet vermektedir. 1980 senelerinden başlayarak gelişim gösteren devletlerin sanayileşme tekniklerini benimsemesi sebebiyle bu devletler, kendi aralarındaki rekabette üstünlük kurabilmek için işgücü harcamalarında bir azaltma gereksinimi duymuştur. Özellikle emeği fazla olan sektörlerde çocuk işgücünden faydalanmanın fazlalaşmasına sebebiyet veren bu oluşum bazı vakitlerde çocuk çalışan almakla birlikte bir istismar söz konusu olmuştur (Kulaksız, 2014: 108).

Çocukların haklarını gerektiği gibi muhafaza eden hukuksal düzenlemelerinin bulunmadığı veya yeteri kadar bir denetimin olmadığı ülkelerde maliyeti az çalışanlardan faydalanarak haksız rekabette bir adım öne geçmek ve daha fazla kazanç sağlayabilmek isteyen özellikle küçük firmalar, çalışmasında bir sorun olmayan yaşlardaki bireyler yerine daha düşük miktarlarda iş yapan ve haklarını bilmeyen çocuk çalışanları kullanmayı tercih etmektedir. Örnek verilecek olursa; çocuk çalışanlar Hindistan içerisinde bulunan şişe imalatında, Peru içerisindeki tuğla imalatında, Brezilya içerisindeki şeker kamışı kesiminde vb. gibi işlerde günde 14 saate kadar çıkan ve ücreti 60 Cent kadar olan ücretler karşılığında işe alınmaktadır (Efe ve Uluoğlu, 2015: 55).

Çocuk işgücü istihdamı, firmalar arası rekabet ortamlarına negatif etki yapar ve resmi sektörde etkinlik gösteren firmalara yani kayıtlı firmalara, kayıtlı olmayan yani resmi olarak varlığı görülmeyen firmalar tarafından dolaylı yollarla ceza verilmiş olur (Kanlı, 2007: 36).

Çocuk işgücü istihdamıyla işe alınan çocuk işçiler az bir ücret, sosyal bir güvencenin bulunmayışı, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinde noksan olarak istihdam edildiklerinden dolayı çalışma yaşantısında bir verimlilik söz konusu olmamaktadır. Çocuk istihdamından dolayı işe alınan çocukların büyük bir bölümü normal iş saatlerinden daha çok çalıştırılmakta hem vücut olarak hem de ruhsal olarak sömürülmektedirler. Bundan dolayı çalışmalarında bir verimlilik olmamaktadır (Tor, 2010: 34 – 35).

Çalışan bireyler çalışma ortamlarında çok sayıda risk ile burun burunadır. Çocuk işçi herhangi bir çalışma kazası yada mesleki bir hastalık ile burun buruna gelmeleri durumunda aralarında bir iş sözleşmesi bulunmadığından dolayı patronlar tarafından basit bir şekilde işten atılabilmektedirler. Sosyal bir güvencesi bulunmayan çocuk işçi maddi olarak kuvveti olmadığından dolayı hastalığını yada çalışma esnasında oluşan kazadan dolayı bir tedavi imkanı bulamamaktadır. Nitekim Türkiye'de 2006 senesinde toplamda 79.027 adet iş kazası ve mesleki hastalı ortaya çıkmış ve toplam 1.601 adet işçi yaşamlarını yitirmiştir (Candan, 2007: 78).

Çocuk çalışan bulunduran illegal sektörler, sosyal güvenlik sistemini bitirmekte, vergi gelirlerinde bir düşüşe sebebiyet vermekte ve sendikaları tehlikeye sokmaktadır. Çocuk işgücü istihdamı sebebiyle çalışanların sendikalaşmaya karşı oldukları görülmektedir. Bu nedenle sendikaların bazı sorumlulukları bulunmaktadır. Yoksulluğu engelleyici politikalar ortaya çıkarmalı ve hayata geçirilmesinde etkin bir rol oynamalıdır. Asgari ücretin belirlenmesinde sosyal yan olarak tarafını belli etmeli ve bir tek asgari ücret olayını faaliyete geçirmede gayret göstermelidir. Çocuk işçiliğine dönük ve hukuki imalar normlarının yerleşmesini sağlayıcı etkinlikler oluşturarak bir denetim organı olarak rol üstlenmelidir. Taşeron veya diğer imalar şekillerinde çocuk çalışan çalıştırılmayacağı hakkında toplu sözleşmelere hüküm vermek ve bunları kontrol etmek esas vazifeleri içerisinde olmalıdır. Küçük ve illegal olarak varlığını sürdüren işyerlerini de örgütleyebilecek bir sendikal perspektifi ortaya çıkarmalıdır. İşyerlerinde çalıştırılan çırak ve kalfaların gagesine uygun istihdamına özen gösterilmeli ve bunların problemleri ile alakadar olunmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acaroğlu, H. (2010). “Türkiyede çocuk işgücüne insan sermayesi açısından bir yaklaşım Yoksulluk, Çocuk İşgücü Ve İnsan Sermayesi Döngüsü” Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Eskişehir.
- Ağcabay, M. (2012). “Türkiye’de Çocuk İşçiliği”, Eğitim Dergisi, Ocak Dönemi, Sayı: 33: 1-4.
- Avşar Kurnaz, Ş. (2009). “Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu”, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yayınlanmamış Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Bakırcı, K. (2004). “Türkiye’de Çocuk ve Genç İşçiliği”, Görüş Dergisi, Sayı: 58: 52-56.
- Berberoğlu, N. (1995). Çalışma Ekonomisi, Ant Matbaacılık, Eskişehir.
- Candan, M. (2007). “Kayıt Dışı İstihdam, Yabancı Kaçak İşçi İstihdamı Ve Toplumumuz Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkileri”, Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Candaş, A. (2010). “Türkiye’de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış”, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Politikalar Formu, Haziran 2010.
- Çetinkaya, S. (1999). “Çalışan Çocukların Sosyal Güvenlik Hakları”, Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi, SSK Sigorta Müfettişleri Derneği, Sayı: 2, s. 15, Ankara.
- Darbaz, B. ve Uysal – Kolaşın, G. (2009). “125 Bin Çocuk İşçi Okula Gitmiyor – 30 Bini Hiç Gitmemiş” BETAM Yayınları, İstanbul.
- Dinler, Z. (2007). İktisada Giriş, Ekin Kitabevi Yayınevi, Bursa.
- Efe H. Ve Uluoğlu S.A. (2015). “Dünyada Çocuk İşçiliğiyle Mücadelede Gelinek Nokta Ve Geleceğe Dair Bazı Öngörüler” Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt:13 Sayı:51, 2015.
- Ekin, N. (1995). “Kayıt Dışı Ekonomi, Enformel İstihdam”, İTO Yayınları, İstanbul.
- Fidan, F. (2004). “Çalışan Çocuk Olgusuna Sosyo – Psikolojik Bakış”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, s. 30 – 49.
- Güloğlu, T. (2003). “Türkiye’de Kayıt dışı İstihdam Gerçeğine Bir Bakış”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları 45.Kitap, İstanbul.

- Güneş T. (2001). “Çalışan Çocuklar” Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Sayı: 4.
- Günöz M. (2007). “ Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu Ve Çözüm Önerileri” Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- İlik, B. ve Türkmen, Z. (1994). “Çocuk İşçiliğinin Temel Nedenlerinden Birisi Olan İç Göç Araştırma Projesi Dokümanı”, ILO Yayınları, Ankara.
- Kanlı, M. (2007). Dolaylı Vergiler ve Kayıt Dışı Ekonomi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Karaman, B. ve Özçalık, M. (2007). “ Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü” Yönetim ve Ekonomi Cilt:14 Sayı:1, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Manisa.
- Kulaksız Y. (2014). “Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü”, ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, Eylül - Aralık 2014, s. 91-111.
- Lordoğlu, K. ve Başyatmaz, T. (1984). “12 – 18 Yaş Arası Çalışan Çocuklar İçin Bölgesel Bir Analiz Örneği: Bursa”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı: 33, s. 337 – 352.
- Sarı, C. (2006). “Formel ve Enformel Arasında: Ankara’da Atık Kâğıt Toplayıcılarının Deneyimine Eleştirel Bir Bakış”, Türkiye’yi Sınıf Gerçeğiyle Anlamak, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Sönmez, İ. (2007). “Concentrated Urban Poverty: The Case of Izmir Inner Area”, European Planning Studies, Volume: 15, pp. 319 – 338.
- Sunal, O. (2011). “Gelir Düzeyi ve Çocuk Emegi Arasındaki İlişki: Ülkelerarası Bir Karşılaştırma”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 66, Sayı: 1, s. 117 – 128.
- TÜİK, (2015). “İşgücü İstatistikleri – 2015”, TÜİK Haber Bülteni, Haziran Dönemi, Ankara, s. 1 – 3.
- TÜİK, (2013). “Hanehalkı İşgücü Anketi – 2012”, TÜİK Yayınları, Ankara.